

«Ιφιγένεια η εν Αυλίδι» του Ευριπίδη σε σκηνοθεσία Σάββα Στρούμπου στο αρχαίο θέατρο Φιλίππων

**Παύλος Λεμοντζής,
6 Αυγούστου 2026**

Σ' αυτό το κορυφαίο δράμα του, όπου οι χαρακτήρες εξελίσσονται από επεισόδιο σε επεισόδιο, ο Ευριπίδης, βαθιά σοφός και ώριμος, αναδιευθετεί το επικό υλικό και, απευθυνόμενος στους διχασμένους Έλληνες της εποχής του, γίνεται ο κήρυκας της φιλοπατρίας.

Η τραγωδία του αποτυπώνει έναν κόσμο σε παρακμή, χωρίς διέξοδο και ηθικές αρχές, έτοιμο να μπει με οποιοδήποτε κόστος σε ένα μεγάλο πόλεμο. Σε αυτή την μεταβατική εποχή που τα πάντα καταρρέουν, μια ανθρωποθυσία είναι απαραίτητη για να ξεκινήσει ο παραλογισμός της πολεμικής εκστρατείας και να ικανοποιηθεί η διαρκής ανάγκη για αίμα, εξουσία και χρήμα.

Η άπνοια στην Αυλίδα, που επιβάλλει η Άρτεμις, συμβολίζει την εγκλωβισμένη βία. Οι θεοί δεν παρουσιάζονται ως δίκαιοι προστάτες, αλλά ως αμείλικτες δυνάμεις που απαιτούν αίμα, για να κινήσουν τους τροχούς του πολέμου.

Ο Ευριπίδης, γράφοντας το έργο στο τέλος του καταστροφικού Πελοποννησιακού Πολέμου, χρησιμοποιεί τη θυσία της Ιφιγένειας για να δείξει ότι η πρώτη και μεγαλύτερη παράπλευρη απώλεια κάθε πολέμου είναι η ανθρωπιά, η αλήθεια και η αθωότητα.

Μέσα από τη ματιά της ομάδας Σημείο Μηδέν, το έργο του Ευριπίδη αναδεικνύει τη βία του πολέμου και την ανθρώπινη ευθύνη, προσφέροντας μια σύγχρονη ανάγνωση για τη διαχρονική τραγωδία και την κρίση αξιών που ταλανίζει τη σημερινή κοινωνία.

Η Ιφιγένεια θυσιάζεται για έναν μάταιο και καταστροφικό επεκτατικό πόλεμο. Όμως η μεγαλύτερη θυσία είναι η βίαιη ωρίμανση της ηρώιδας, που αδυνατεί να κατανοήσει τους λόγους που οδήγησαν τον πατέρα της να την προσφέρει στο μαχαίρι του μάντη.

Έπειτα από είκοσι χρόνια Πελοποννησιακού Πολέμου, ο Ευριπίδης μοιάζει να αναρωτιέται: «είναι δυνατή μια αλλαγή παραδείγματος»;

Δυόμιση χιλιάδες χρόνια αργότερα, και ενώ βιώνουμε τα πρώτα συμπτώματα ενός δυστοπικού μέλλοντος που εμείς απεργαστήκαμε, αναρωτιόμαστε ακόμη: «είναι άραγε δυνατή μια αλλαγή παραδείγματος»;

Σε ολόκληρο το έργο το παρελθόν στοιχειώνει το παρόν, προμηνύοντας τα τρομερά μελλούμενα. Παρόν, παρελθόν και μέλλον συγχωνεύονται μέσα στο έργο, σε μια και μόνη ματωμένη πραγματικότητα.

Ο Ευριπίδης μέσα από αυτή την τραγωδία εκθέτει όλη την αλαζονεία, τον παραλογισμό, τον εγωισμό, τη ρηχότητα, τη δίψα για κυριαρχία, την αδηφαγία, των ανθρώπων που βρίσκονται σε θέση εξουσίας. Κάτι που βλέπουμε πολύ καθαρά να συμβαίνει και σήμερα.

Η Ιφιγένεια θυσιάστηκε για έναν καταστροφικό πόλεμο, και σήμερα δολοφονούνται αποτρόπαια ανθρώπινες ζωές, ολόκληροι πληθυσμοί στο βωμό του κέρδους και της εκμετάλλευσης.

Ο Αγαμέμνωνας δε διστάζει να θυσιάσει την ίδια του την κόρη, για να εξυπηρετήσει τα στρατηγικά – εξουσιαστικά του συμφέροντα με την καταστροφή της Τροίας. Όπως και τότε, έτσι και τώρα βλέπουμε ανθρώπους, που για το κέρδος και την εξουσία είναι έτοιμοι να θυσιάσουν το οτιδήποτε ζωτικής σημασίας.

Διάβαζα από πολλές πηγές, ελληνικές και ξένες, λεπτομέρειες για την τραγωδία του Ευριπίδη, κάθε που επρόκειτο να δω μια εκδοχή της είτε κλασική, είτε σύγχρονη με αναγωγή στο αρχαίο πρωτότυπο, οπότε, ξαναβλέπω στην παράσταση του Σάββα Στούμπου τη μεταπήδηση της Ιφιγένειας από την έσχατη απελπισία στην κατάφαση, από την άδικη θανάτωση στην εθελούσια θυσία.

Πιστεύω πως πρέπει εδώ να βρίσκεται ο μυστικός κόσμος αυτής της ιστορίας. Πρόκειται για την εναντίωση στην ανθρώπινη μοίρα και

βρίσκεται μέσα στο θύμα και προχωρά πιο πέρα απ' αυτό, δένεται με τη ζωή των άλλων, τη συνέχειά της, την αξία της. Αυτή είναι η κατάφαση του Ευριπίδη, η τελική κατάφαση, αυτή που πέρασε όλον τον δρόμο της απελπισίας και της άρνησης, ξαναγυρίζοντας στους ανθρώπους.

Και οι θεοί, γράφει ο Ευριπίδης, θα δώσουνε στους Αχαιούς τους ούριους ανέμους, τα πλοία τους θα κινήσουν πέρα απ' την Αυλίδα αρμενίζοντας.

Θα φτάσουνε κάποτε σε κείνη την Τροία. Οι ανυπόμονοι της Αυλίδας — παλληκαράδες και μάντηδες και όχλοι— θα έχουνε πια τον πόλεμο που τόσο λαχτάρησαν.

Θα νικούνε και δε θα νικούνε, έτσι όπως γίνεται πάντα. Θα τσακώνονται και μεταξύ τους για πλιάτσικα και για γυναίκες, γι' αρχηγιλίκια, για τ' άρματα τα χρυσά, ποιος θα τα πάρει. Θ' ατιμαστούν με τον δόλο, θα λερωθούνε με τη σφαγή που θα κάνουν και θα 'ναι αυτός ο ίδιος, ο συγγραφέας, που θα μιλήσει και για τη σφαγή στις «Τρωάδες» του.

Και θα γυρίσουνε κάποτε από κει οι Αχαιοί, αιώνιοι νικητές, αιώνια νικημένοι, μέσα στο προσωρινό πέρασμα της ανθρώπινης μοίρας, αυτής της μοίρας που δίνει το νόημα της τραγωδίας του.

Έτσι νομίζω τα σκέφτηκε ο ποιητής, είτε το τέλειωσε ο ίδιος το κομμάτι της εθελούσιας θυσίας, είτε όχι.

Όταν κοιτάξεις απ' την κορφή της δικής σου ζωής τις ζωές των άλλων, ανάξια τη βλέπεις ολόκληρη. Μπορείς και να την αρνηθείς, επειδή όλα μικραίνουν, ξεφτίζουν. Όλα χάνονται.

Πλην, όμως, κάτι μένει. Μια Ιφιγένεια, εσαεί. Αθώα κι ανυποψίαστη, ασήμαντη, αδιάφορη, όσο θα βρίσκεται μέσα στους άλλους. Να την ξεκινάει αυτή — με την εθελούσια θυσία της — τη νικηφόρα εκστρατεία της Τροίας. Και να μένει.

Και θα συμβαίνουν εθελούσιες αυτοχειρίες, σε μια καινούργια πάντοτε «Αυλίδα» για μια νέα «αμαρτωλή» εκστρατεία.

Είναι ένα υλικό αυτή η τραγωδία πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο, με ποιότητες που κινούνται από το τραγικό αδιέξοδο, έως την κριτική στάση και τον σαρκασμό.

Ο Ευριπίδης ασκεί μέσα από το έργο του έντονη κριτική στην πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής του. Το έργο γράφτηκε την περίοδο 408-406 π.Χ. λίγο πριν από το θάνατό του. Δηλαδή κατά τα τέλη του Πελοποννησιακού πολέμου. Την ίδια περίοδο έχουμε την ανάπτυξη της Σοφιστικής, παράλληλα όμως κυριαρχούσαν δημαγωγοί στην Εκκλησία του Δήμου. Αυτό το στοιχείο ο Ευριπίδης φαίνεται να το εντάσσει, ως στηλίτευση αυτής της κατάστασης: αντιφατικός λόγος, επιχειρήματα που εκπίπτουν, γνώμες που αλλάζουν διαρκώς.

Και ως προς τα γεγονότα της τραγωδίας, το πρόσχημα της εκστρατείας των Ελλήνων στην Τροία ήταν η αρπαγή της Ελένης από τον Πάρι. Ήταν όμως αυτό; Τα καράβια μένουν ακίνητα στην Αυλίδα, δίνεται χρησμός από τον Κάλχα ότι θα κινήσουν μόνο αν θυσιαστεί η κόρη του Αγαμέμνονα, η Ιφιγένεια. Να θυσιαστεί, όμως γιατί; Στην πραγματικότητα για έναν κατακτητικό – καταστροφικό πόλεμο.

Η Κλυταιμνήστρα, γυναίκα του Αγαμέμνονα και μητέρα της Ιφιγένειας, στην εκδοχή του Ευριπίδη, ξετυλίγει όλη την παλέτα των αιτιών που την οδήγησαν αργότερα στην πλεκτάνη και τη δολοφονία -από την ίδια και τον Αίγισθο – του Αγαμέμνονα, με την επιστροφή του από την Τροία, όπως βλέπουμε να συμβαίνει στην «Ορέστεια» του Αισχύλου.

Τελικά, αποκαλύπτεται από τον Ευριπίδη ότι η ίδια η Κλυταιμνήστρα έχει υποστεί πολλά δεινά από τον Αγαμέμνονα. Εκτός από την επικείμενη θυσία της Ιφιγένειας, μας ιστορεί η ίδια ότι ο Αγαμέμνονας την πήρε με τη βία γυναίκα του, αφού σκότωσε ο ίδιος τον πρώτο της σύζυγο και το παιδί της. Βλέπουμε δηλαδή τους λόγους που την οδήγησαν στην εκδίκηση, χωρίς να ξεχνάμε βέβαια τη βαθιά επιθυμία της για εξουσία και δύναμη.

Η μετάφραση του Παντελή Μπουκάλα φέρνει τον σύγχρονο κόσμο μπροστά στην αμετροέπειά του. Σε δεδομένη στιγμή ο σπουδαίος ποιητής και συγγραφέας είχε δηλώσει: «Η «Ιφιγένεια η εν Αυλίδι» είχε κατηγορηθεί από τον κατεξοχήν κριτικό της εποχής, τον Αριστοτέλη, για «ανωμαλία ήθους». Ο αγώνας λόγου, που είναι το μμοτίβο όλων των τραγωδιών και όλης της αρχαίας σκέψης, εδώ έχει πολύ άμεσο αποτέλεσμα. Η συνεχής αυτοαμφισβήτηση των χαρακτήρων, όπως τους πλάθει ο Ευριπίδης, είναι ανεπίτρεπτη με βάση την τραγωδία. Αυτή η «ανωμαλία ήθους», που λέει ο Αριστοτέλης για τον σημερινό αναγνώστη, είναι ακριβώς αυτό που εκσυγχρονίζει τον Ευριπίδη».

Ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος, έχοντας τη μαθητεία πλάι στον Θόδωρο Τερζόπουλο στη σκευή του, δημιουργεί μια παράσταση ενταγμένη στο θέατρο της σκληρότητας που, ήδη, έχει ταραξεί τα ήσυχα

νερά της σκηνικής μετα-γραφής της ελληνικής τραγωδίας, καθώς το έργο το αντιμετωπίσε όχι ως όμορφη ποιητική αναπαράσταση, όχι ως μια αφηγηματική δραματουργία, αλλά ως τέτοια, που αποκαλύπτει διανοητικά και φυσιολογικά την ανθρώπινη μοίρα μέσα στην καθολική πραγματικότητα.

Η σκηνοθεσία προσεγγίζει το έργο, όχι ως ιστορική μαρτυρία, αλλά ως τελετουργία συλλογικού τραύματος. Η παράσταση χτίζεται πάνω στη διαρκή ένταση του σώματος και της φωνής. Οι ηθοποιοί λειτουργούν σαν εγκλωβισμένα σώματα μέσα σ' έναν μηχανισμό αναπόφευκτης βίας και αυτή η αίσθηση μεταφέρεται με συνέπεια σε όλη τη διάρκεια της παράστασης.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η λειτουργία του Χορού, ο οποίος δεν περιορίζεται σε αφηγηματικό ρόλο αλλά δρα, ως συλλογικό σώμα μνήμης και αγωνίας.

Η εκφορά του λόγου χαρακτηρίζεται από έντονη μουσικότητα, παύσεις και εσωτερική ένταση, στοιχεία που ενισχύουν τη δραματικότητα του ευριπίδειου κειμένου.

Η σκηνοθεσία αποφεύγει τον συναισθηματικό μελοδραματισμό, προκρίνοντας μια αυστηρή τραγική γραμμή, όπου η σύγκρουση αποτυπώνεται περισσότερο στο σώμα, στην έκφραση, αλλά και στη σιωπή.

Η σκηνική σύνθεση της Κατερίνα Παπαγεωργίου είναι απλή, σχεδόν ασκητική, υπηρετώντας την αίσθηση της εσωτερικής ερήμωσης, αλλά και ιδιαιτέρως συμβολική, εφόσον τα αραδιασμένα σημαίακια στην ορχήστρα σηματοδοτούν τον στόλο των Αχαιών ή κι ένα παιχνίδι, σαν αυτά που αφελώς παίζουν τα παιδιά, με κίνητρο την αντιπαλότητα, τον πόλεμο.

Τα κοστούμια της αποφεύγουν τον ιστορικό εντυπωσιασμό και λειτουργούν συμβολικά, τονίζοντας την ανθρώπινη γύμνια, απέναντι στη θυσία και στην εξουσία.

Η μουσική του Ζήση Σέγκλια λειτουργεί υπόγεια και τελετουργικά, χωρίς να επιβάλλεται συναισθηματικά, ενώ οι ισχνοί φωτισμοί του Κώστα Μπεθάνη δημιουργούν μια ατμόσφαιρα πνιγερής αναμονής.

Η Έλλη Εγγλίζ, ως μνησικάκη Κλυταιμνήστρα, αναδεικνύει την απαραίτητη ορμή του ρόλου, ενώ με τις αναπνοές και τον ρυθμό της αποτύπωσε τη δραματική ένταση της μητέρας Κλυταιμνήστρας.

Η Άννα Κόπακα, ως κορυφαία του χορού και Α΄ Αγγελιοφόρος, δείχνει με τη σωματικότητά της και τις εντάσεις της το υποκριτικό τελετουργικό κομμάτι του αρχαίου χορικού.

Ο Νίκος Ντάσης, ως Αγαμέμνων, με συνεχή ένταση και διαβολική ενέργεια, αποδίδει συγκλονιστικά έναν Αγαμέμνονα, πατέρα και συνάμα βασιλιά των Αχαιών, που βρίσκεται εγκλωβισμένος στον διττό ρόλο.

Η Μυρτώ Ροζάκη, ως Ιφιγένεια, εισβάλλει στη σκηνή σαν ένα κοινωνικό ον γεμάτο ζωή, που χαρακτηρίζεται από τη διπολική και συνάμα ηρωική στάση της στην ερμηνεία της.

Ο Γιάννης Σανιδάς, ως Πρεσβύτες/Αχιλλέας/Β΄ Αγγελιοφόρος, με έντονη σωματικότητα και εξαιρετικές εντάσεις, επιτελεί έργο και στους τρεις ρόλους.

Ο Νίκος Ψυλάκης, ως Πρεσβύτες/Μενέλαος/Β΄ Αγγελιοφόρος, ερμηνεύει κι αυτός με έντονη σωματικότητα τους ρόλους, με τη θετική διαφορά πως, όταν υποκρίθηκε τον Μενέλαο εξέφρασε τον απαραίτητο στόμφο που απαιτούσε ο ρόλος.

Ο Ευριπίδης γράφει στο τέλος του κόσμου που γνώρισε.

Στο έργο του αποτυπώνεται αυτό το βίωμα ως αποδόμηση των κλασικών κατηγοριών της τραγωδίας όπως η τελετουργία, η ικεσία, ο θρήνος, το πάθος, το πένθος, το πεπρωμένο κ.α. και η αναδόμησή τους μέσα από την οπτική της ιστορίας. Οι άνθρωποι είναι υπεύθυνοι για τις επιλογές και τις πράξεις τους. Από εκεί ξεκινά θεωρητικά και πρακτικά, η περιπέτεια του δημιουργικού προσανατολισμού της ομάδας «Σημείο Μηδέν» μέσα στο υλικό που την οδήγησε, μετά από έρευνα και προετοιμασία, στην παράσταση.

Στα τέλη Αυγούστου ο θίασος θα ταξιδέψει στην Αυστρία για να παρουσιάσει την «Ιφιγένεια η εν Αυλίδι» στο Ρωμαϊκό Αμφιθέατρο του Petronell-Carnuntum.